

Mid-term review Regio Deal Zeeland en investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling 2.0

In het regeerakkoord "Vertrouwen in de toekomst" van het kabinet Rutte III zijn middelen gereserveerd voor specifieke kansen en knelpunten in een aantal regio's. Zeeland is genoemd als één van die regio's. Investeringsprogramma "Zeeland in stroomversnelling 2.0" omvat concrete projecten waarmee Rijk en regio samen de Zeeuwse economie en het vestigingsklimaat versterken. Het bouwt voort op het advies "Zeeland in Stroomversnelling, Actieprogramma voor duurzame economische groei, regionale inbedding en bestuurlijke draagkracht" van de Commissie Structuurversterking en werkgelegenheid in Zeeland. Het investeringsprogramma loopt nu 2,5 jaar.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	5
Pijler 1 kennis en innovatie	7
Subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling	7
De innovatiehotspot voor Zeeland	8
UCR Engineering and Innovation	10
Samenwerking in de groene Delta	11
Pijler 2 Leefbaarheid	15
Kwaliteitsimpuls Wonen en leefbaarheid	15
Kwaliteit Zeeuwse kust	16
Smart mobility Zeeland	21
Aanvalsplan Arbeidsmarktregio Zeeland	22
Vier Vrijheden en Uitbreiding Bevrijdingsmuseum	23
Transitieplan Voortgezet Onderwijs Zeeuws-Vlaanderen	25
Pijler 3 Voorzieningen bedrijven	29
Central Gate	29
Kwaliteitsimpuls en verduurzaming bedrijventerreinen	30
Innovatieve PS-schuim recycling	32
Governance, samenwerking en financiële stand van zaken	33
Conclusies	38

Marloes: “Ik had een zware dag gehad op werk en toen ik ’s avonds thuis kwam, dacht ik opeens: ik wil weg, ik wil iets anders... ik wil bij de zee wonen. Dus heb ik midden in de nacht naar vacatures gezocht in Zeeland. Ik stuurde een sollicitatiebrief naar de Zeeuws-Vlaamse zorginstelling Tragel en twee weken later mocht ik op gesprek komen. Ik werd aangenomen.”

Voorwoord

Met de Regio Deal Zeeland en het uitvoeringsprogramma “Zeeland in Stroomversnelling 2.0” bouwen we voort op het actieprogramma “Zeeland in stroomversnelling 1.0” van de commissie structuurversterking en werkgelegenheid in Zeeland. Ook zetten we in op het verbeteren van het vestigingsklimaat en de leefbaarheid.

In de zomer van 2018 ondertekenden het Rijk en de provincie de Regio Deal Zeeland. Met een Letter of support wist de regio zich bovendien verzekerd van de ondersteuning door de Economic Board Zeeland.

De Regio Deal stelt inwoners, ondernemers, kennisinstellingen en overheden in Zeeland in staat om samen het vestigings- en leefklimaat van de regio te versterken. Met de door de Deal beschikbare middelen van Rijk, provincie, gemeenten en andere regiopartners voeren wij dertien structuurversterkende projecten uit. We investeren daarmee in sterktes van en kansen voor Zeeland en we verbeteren de verbindingen tussen economische sectoren. Zo doorbreken we de negatieve spiraal van krimp, ontgroening en vergrijzing en beperkte innovatiekracht.

Het is mooi om te zien dat deze projecten door en met partijen vanuit de regio naar voren zijn gebracht. En dat zij zelf ook de uitdagingen en kansen in de regio oppakken. Met veel enthousiasme zijn we als partners in de regio aan de slag gegaan met het uitvoeren van de initiatieven uit Zeeland in Stroomversnelling 2.0.

Na twee en een half jaar werken en met nog twee uitvoeringsjaren voor de boeg is het een goed moment om te kijken waar we staan: wat hebben we gerealiseerd en wat gaan we nog realiseren?

Onvoorzien zijn de gevolgen van COVID-19 voor de uitvoering van het investeringsprogramma. Een aantal projecten heeft hierdoor meer tijd nodig, maar de beperkingen hebben in een aantal projecten ook geleid tot een versnelling in digitalisering.

Eén ding is zeker; de Regio Deal blijkt een effectief instrument waarbij partners in de regio samen met het Rijk de brede welvaart, leefbaarheid en economische kracht in de regio kunnen bevorderen.

Voor een verdere ontwikkeling van de brede welvaart toegespitst op de regio's zijn wat ons betreft Regio Deals niet meer weg te denken.

Dr. Ilke Erkan:

“UCR provides a unique environment for interdisciplinary education by applying the principles of Liberal Arts to the skills of engineering which is where true innovation unfolds.”

Inleiding

Twee en een half jaar zijn regio en Rijk aan de slag met het investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling 2.0. Met dit programma pakken we regionale knelpunten aan om het ‘fundament’ van de regio te verstevigen; we investeren in leefbaarheid en vestigingsklimaat. Met de regio Deal stelt het Rijk voor de uitvoering hiervan 35 miljoen euro beschikbaar. De regio investeert minimaal hetzelfde.

In de zomer van 2018 is de Regio Deal ondertekend. Halverwege de looptijd van de deal is het een goed moment om in een rapportage stil te staan bij de tot nu toe behaalde resultaten en wat we nog willen bereiken in de resterende looptijd. Daarnaast beoordelen we of we, met de ingezette lijn, koersen op de beoogde doelen van de Regio Deal of dat we waar nodig nog moeten bijsturen.

In de Regio Deal Zeeland zijn de ambities en doelen vastgelegd. De ambitie is: “Partijen werken via de Regio Deal Zeeland samen om het leef- en vestigingsklimaat van Zeeland te versterken gericht op structurele effecten zodat dit ten goede komt aan de (toekomstige) inwoners, bedrijven en toeristen in Zeeland.”

In het investeringsprogramma wordt dit vertaald naar de doelen: “Voor een goed en aantrekkelijk vestigingsklimaat is het belangrijk dat economie en leefbaarheid op hoog niveau in evenwicht zijn, en dat water en land elkaar versterken. Om dat te realiseren, investeren we in projecten die ten goede komen aan inwoners, toeristen, werknemers en bedrijven. Daarom steunt onze ambitie van een sterk en bestendig vestigingsklimaat op die pijlers: kennis en innovatie, verbetering van de leefbaarheid en voorzieningen voor bedrijven.”

Voor het nieuwe investeringsprogramma ‘Wind in de zeilen’ is in 2020 een tussentijdse evaluatie van Zeeland in Stroomversnelling uitgevoerd. Deze had als doel het programma te actualiseren voor het nieuwe investeringsprogramma. Die evaluatie toonde al aan dat de ingezette lijnen nog steeds relevant zijn voor Zeeland.

In de hoofdstukken 2, 3 en 4 leest u wat er tot op heden is bereikt met het investeringsprogramma Zeeland in Stroomversnelling 2.0 en welke verwachte resultaten er nog zijn in de resterende looptijd van het programma. Daarnaast evalueren we in hoofdstuk 5 de financiële stand van zaken, de governance en de samenwerking tussen Rijk en regio. We sluiten af met de conclusies naar aanleiding van deze evaluatie.

Pijler 1 kennis en innovatie

Zeeland op de kaart zetten

Het doel van de eerste pijler is om meer innovatieve ondernemingen in Zeeland van de grond te krijgen en het beperken van de uitstroom van hoger opgeleide jongeren naar andere regio's. Om dit te bereiken jagen we startups en innovatieve ondernemers aan en versterken we de aantrekkingskracht voor bedrijven, studenten en inwoners. En we zorgen ervoor dat de kennis- en onderwijssector meegroeit. De projecten in deze pijler zijn: de subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling, de innovatieve hotspot voor Zeeland, UCR Engineering and Innovation Department en Samenwerken in de Groene Delta.

De resultaten tot nu toe, de verwachtingen voor de resterende looptijd van het investeringsprogramma en de beoogde effecten worden in dit hoofdstuk op projectniveau toegelicht. De resultaten zijn gebaseerd op de voortgangsrapportages van en -gesprekken met de projecten tot en met 2020.

Subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling

Een sterke economie is nodig om Zeeland te laten concurreren met andere regio's. Het verbeteren van de innovatiekracht op het gebied van economische structuurversterking is hiervoor essentieel. Hiervoor is de subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling in het leven geroepen. De regeling stimuleert aan de ene kant innovatie in de economische sectoren en aan de andere kant zet het ook in op de ontwikkeling van duurzame netwerken en samenwerkingsverbanden binnen deze sectoren (zoals de Kennis-en Innovatienetwerken). De subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling stimuleert deze netwerken en samenwerkingsverbanden tot het uitvoeren van projecten. Zo stimuleren we innovatie, bundelen we kennis en bevorderen we samenwerking in en tussen de sectoren.

In de Regio Deal is afgesproken dat er 10 structuurversterkende initiatieven per jaar worden ondersteund vanuit de subsidieregeling.

Welke resultaten kunnen we zien?

Met de middelen voor de uitvoering van Zeeland in Stroomversnelling 1.0 is inmiddels een succesvolle regeling opgezet. Daarmee is een groot aantal haalbaarheidsonderzoeken en demonstratieprojecten van start gegaan. De sub-regelingen vestigingsklimaat en human capital agenda dragen bij aan het verminderen van de krapte op de arbeidsmarkt. In totaal zijn nu 39 projecten aan de slag met innovatie.

Ook versterken we het organiserend vermogen van sectorale (triple helix) netwerken, onderdeel van Campus Zeeland, gericht op kennis en innovatie in de regio. Op dit moment zijn er twaalf Kennis & Innovatienetwerken actief, zoals Zeeland Connect (logistiek); Food Delta (agrofood) en Digital Health (zorg). Vanaf 2020 ligt het accent vooral op het continueren en versterken van de bestaande netwerken; om ze te versterken en zich te laten ontwikkelen tot robuuste netwerken. Eind 2020 beschikt het merendeel van de K&I netwerken over een meerjarenagenda met innovatieve projecten en activiteiten.

Wat gaan we nog bereiken

In 2021 starten de eerste projecten op het gebied van vestigingsklimaat en de human capital agenda. Ook vangen weer een groot aantal projecten met haalbaarheidsonderzoeken en pilotprojecten aan. Daarnaast volgt begin 2021 een nieuwe reguliere openstelling. Voor de resterende looptijd van de deal worden nog drie openstellingen voorzien. Daarmee kunnen we waarschijnlijk 20-25 projecten realiseren.

We gaan door met het leggen van een nauwere verbinding met de Kennis- en innovatienetwerken. Deze netwerken maken de komende jaren een verdere kwaliteitsslag, gestimuleerd vanuit de Provincie, met ondersteuning vanuit Dockwize en Impuls Zeeland.

In 2021 willen we aan zes tot acht K&I netwerken subsidie verstrekken voor hun organiserend vermogen. Verder werken we aan de verdergaande (inhoudelijke) samenwerking tussen de verschillende K&I netwerken. Thema's voor deze samenwerking zijn onder meer digitalisering en robotisering en human capital.

Beoogde effecten

Afgelopen jaar hebben we de beoogde aantallen van 10 projecten per jaar gerealiseerd. Vanaf 2021 zetten we die lijn in het kader van Zeeland in Stroomversnelling 2.0 door. Met deze regelingen versterken we de zes belangrijkste economische clusters in Zeeland (Havens & Logistiek, Industrie & Maintenance, Water & Energie, Vrijtijdseconomie, Agrofood & Seafood en Zorg), en dragen we bij aan het versterken van de innovatiekracht in deze sectoren.

Daarnaast versterken we met deze subsidie de slagkracht van de netwerken: zij zijn hierdoor beter in staat meer bedrijven aan zich te binden en hun meerjarenagenda met innovatieve projecten en activiteiten uit te voeren.

De innovatiehotspot voor Zeeland

Dockwize is de 'innovatiehub' in Zeeland. Dockwize jaagt innovatie, groei en ondernemerschap aan en draagt hierdoor haar steentje bij aan de structurele economische ontwikkeling van Zeeland. Het doel van dit project van Dockwize is om een bestendig klimaat te creëren waarin ondernemers, samen met kennisinstellingen, start-ups, studenten, het MKB en corporates programmatisch en methodisch werken aan het genereren van nieuwe innovaties en business. Uiteindelijk bereiken we dat de concurrentiepositie van Zeeuwse bedrijven op lange termijn wordt verstevigd, door te focussen op een duurzame introductie van de programmatische aanpak om innovatie en groei te realiseren.

Dit doen we met een complete set van programmalijnen op verschillende thema's om ondernemers te helpen innoveren.

In de Regio Deal is afgesproken dat we het innoverend vermogen op de thema's 'biobased/circulair', 'water en energie' en 'industrie en maintenance' vergroten. Uiteindelijk leidt dit tot onderstaande resultaten:

- Het betrekken van minimaal 250 studenten in de programma's
- 30% business ideeën uit programma's vertaald naar bedrijven die programmaonderdelen succesvol doorlopen
- vijf nieuwe starters naar aanleiding van het programma

Welke resultaten kunnen we zien?

Het succes van deze programmatische aanpak om innovatie en groei te realiseren is groot. Inmiddels zijn er negen nieuwe ondernemingen gestart en hebben drie ondernemers een koerswijziging of doorstart gemaakt. Gemiddeld is Dockwize in staat om jaarlijks 50 ondernemers te ondersteunen.

We hebben een volwaardige ondernemersopleiding in het hoger beroepsonderwijs bij HZ University of Applied Sciences geïncorporeerd, met in jaar 2 een 5-daagse Bootcamp, in jaar 3 een Minor die HZ-breed te volgen is en ook open staat voor studenten van andere hogescholen en in jaar 4 een op-maat-traject voor afstuderen in eigen bedrijf.

Het aantal betrokken studenten is ook groot. Dit zijn er 812 tot op heden. Daarnaast zien we dat 85% van de initiatieven doorgaat met het business idee en dat 35% een opvolgend programma van Dockwize volgt. De kwaliteit van het programma is ook uitstekend. Gemiddeld wordt ruim een 8,5 gescoord. Inmiddels nemen de groei- en innovatieprogramma's een prominente plek in binnen de totale dienstverlening van Dockwize. Daarmee is het belang van deze programma's in de ontwikkeling van het ecosysteem en de versterking van de structuur al zichtbaar.

Wat gaan we nog bereiken?

Het project is halverwege en heeft nog een looptijd van twee jaar. In die twee jaar wordt het programma doorgezet en verder doorontwikkeld. Daarnaast focussen we ons op structurele inbedding van het programma in de regio. Zo blijft de concurrentiepositie van Zeeuwse bedrijven ook op lange termijn verbeteren. Hiervoor worden ook verbindingen gelegd met starters in andere regio deals. Ook wordt er nog flink geïnvesteerd in de kwaliteit van de programma's en de aantrekkingskracht ervan.

Verder investeren we in:

- Het jaarlijks organiseren van een bootcamp, twee kickstarts en twee accelerators, gerelateerd aan de thema's Biobased & Circulair en Water & Energie.
- Het vormen van een ondernemerschapformule bij UCR en Scalda passend bij de behoefte van de betreffende instellingen en studenten.
- De challenge-methodiek wordt verder uitgerold. Hiermee openen we de innovatieagenda van het Zeeuwse grootbedrijf, maken we dat presentabel naar het innovatieve ecosysteem en faciliteren we de verbinding tussen het grootbedrijf en de startups of innovatieve mkb'ers met de (deel)oplossing.
- De verbinding tussen mensen en organisatie, door het inrichten van een Dockwise Community waarmee deze verbindingen worden gefaciliteerd.

Het uitvoeren van de verwachte activiteiten vertaalt zich uiteraard ook in een kwantitatieve ambitie.

Dockwise wil nog zeker 1.000 studenten betrekken en stimuleren om ondernemerschap te overwegen. Daarnaast mikken we op nog vijftien daadwerkelijk nieuwe starters vanuit de programmatische aanpak en het handhaven van de 35% doorontwikkelde business ideeën. Per jaar streven we naar vier tot zes challenge rondes met 25-50 verbonden oplossingen.

Beoogde effecten

Inmiddels zijn de doelen uit de Regio Deal bereikt. Daarom worden nu verdergaande doelen nagestreefd.

Het project gaat uit van een versterking van de concurrentiepositie van het Zeeuws innovatiesysteem met alle partijen daarin op lange termijn. Daarbij gaat het om het meten van de outcome in plaats van de output. Het realiseren van de metingen is integraal onderdeel van het project. Echter hadden we vooraf de verwachting dat hier al onderzoek naar gedaan was en methodieken beschikbaar. Uit uitgebreid onderzoek vanuit de HZ blijkt dat dit er niet is. We ontwikkelen dit nu zelf en verwachten binnen de resterende tijd tot een gevalideerde impact-meting-methodiek te kunnen komen.

Hoewel we als project slechts op de helft zijn en nog niet beschikken over een gevalideerde onderzoeks aanpak zijn de eerste resultaten op outcome wel hoopgevend. Voorbeelden van bedrijven waarbij er grote vooruitgang is geboekt en daadwerkelijk zowel individuele groei is gerealiseerd, maar zeker ook een versteviging van de economische of maatschappelijke structuur heeft plaatsgevonden zijn: Lekkerder bij de boer, Sugar Fam, Profects, Qonstruct, Fylm & Fytek, Enersafe, Elma Catolyst Chemtech en Studio Mitt/Beertje Ozo.

UCR Engineering and Innovation

Doel van dit project is om het University College Roosevelt uit te breiden op het gebied van Engineering. Dit project maakt onderdeel uit van het brede programma Campus Zeeland met als doel een sterke koppeling tussen het onderwijs en het bedrijfsleven. Uiteindelijk verbetert dit de innovatiekracht van Zeeland en zorgt dit voor een toekomstige economie waarin jonge, goed opgeleide mensen het bedrijfsleven in Zeeland versterken. Het nieuwe department van de UCR zorgt voor onderscheidend onderwijs en onderzoek op het gebied van water(veiligheid), energie, voedsel en biobased economie. Zeeland fungeert hierbij als Living Lab.

Met de toevoeging van Engineering aan het UCR curriculum beoogt UCR meer studenten aan te trekken van zowel binnen

als buiten Zeeland (ook internationaal). Ook hoopt UCR door nauw samen te werken met het bedrijfsleven en andere Zeeuwse instellingen Zeeland meer te promoten als aantrekkelijke provincie om in te studeren, te werken en te leven.

In de Regio Deal is afgesproken dat het UCR Engineering en Innovation department zorgt voor een toename van het aantal studenten bij de UCR met 100.

Welke resultaten kunnen we zien?

In 2019 en 2020 heeft UCR academisch personeel geworven om het curriculum te ontwerpen en de eerste cursussen te geven. Het curriculum is opgebouwd uit de volgende tracks: Data Science and Robotics, Electronics, Energy and Flow, Sustainable Materials en Interdisciplinary projects. In 2019 is al met een eerste groep pionierstudenten gestart met het Engineering programma. In het academisch jaar 2020-2021 is daadwerkelijk gestart met de specialisatie Engineering. Er zijn in totaal in 2019 en 2020 vijftien studenten van start gegaan met de nieuwe opleiding.

Daarnaast heeft UCR een gebouw gevonden vlakbij de andere onderwijsgebouwen. Dit gebouw draagt de naam Anne (vernoemd naar Anne Eleanor Roosevelt, kleindochter van Franklin D. en Eleanor Roosevelt) en is in 2020 verbouwd voor engineering, waardoor de opleiding nu een eigen plaats heeft gekregen in de campus van de UCR. Medio 2021 volgt de officiële opening.

Verder is ingezet op contacten met relevante stakeholders met het oog op samenwerking. Met bijvoorbeeld Dockwize, DOW chemical, NIOZ, Rusthoeve, Zeeuws Museum, HZ/University of Applied Science en Gemeente Middelburg zijn gesprekken gevoerd over samenwerking, die deels al gestalte heeft gekregen. Er is gesproken over mogelijkheden voor studentenprojecten en stages en interesse voor het opzetten van start-ups, zodat studenten betrokken worden bij ontwikkelingen en vraagstukken van het bedrijfsleven.

In 2019 is een Interreg Project toegekend op het gebied van robotica: CIMAT (Catalyst for Innovative Mechatronics in Agricultural Technology). Het betreft een samenwerking met KU Leuven. In 2020 is heeft UCR hiervoor een PhD student aangetrokken.

Wat gaan we nog bereiken

Er is al veel bereikt, de belangrijkste onderdelen van het project zijn namelijk gerealiseerd. In de komende twee jaar zet UCR sterk in op rekrutering van studenten. Deze verdere groei is belangrijk, omdat door deze groei verder kan worden geïnvesteerd in het Engineering en Innovation Department. In de komende twee jaar is voorzien dat door die groei het aantal docenten en voorzieningen ter ondersteuning van het onderwijs worden uitgebreid. Daarnaast blijft UCR actief in het doorontwikkelen van het curriculum, zodat er passend en modern onderwijs wordt gegeven binnen het department. Daarnaast wordt gewerkt aan een nog nauwere samenwerking met stakeholders. Ook zal er worden ingezet op het binnenhalen van meer externe financiering, bijvoorbeeld via Interreg-projecten, opzuid subsidies en subsidies van NWO of Europese onderzoeksprogramma's. UCR zal hierin gaan samenwerken met andere onderwijs- en kennisinstellingen en het bedrijfsleven.

Beoogde effecten

Doel is om binnen de looptijd van de deal minimaal 100 studenten te laten aanvangen met de opleiding. COVID-19 zorgt hierbij voor beperkingen, onder meer omdat het onderwijs grotendeels online moet plaatsvinden en de rekrutering ook online gebeurt. Er wordt veel geïnvesteerd in de rekrutering via social media en het vasthouden van mogelijk geïnteresseerde studenten. Deze

aanpak lijkt tot nu toe succesvol. De inschatting is dat de uitbreiding van 100 studenten nog steeds realistisch is. Bovenliggend doel is om talent in Zeeland te behouden en vast te houden voor het bedrijfsleven. Deze effecten zijn op dit moment nog niet meetbaar. Wel wordt geconstateerd dat de ontwikkelingen van UCR goed aansluiten bij andere relevante nieuwe ontwikkelingen als het Joint Research Center Zeeland en het nog op te richten Delta Kenniscentrum. Deze ontwikkelingen dragen bij aan versterking van de regionale onderwijs- en onderzoeksinfrastructuur en geven een impuls aan het vergroten van leefbaarheid van Zeeland.

Samenwerking in de groene Delta

De 'groene sector' is van groot en direct economisch belang voor Zeeland. Innovatief en adequaat opgeleide werknemers in deze sector zijn daarvoor nodig. Door een verdere ontwikkeling en innovatie van de groene sector binnen Zeeland, wordt Zeeland een belangrijke speler op het gebied van kennis en innovatie, aantrekkelijke werkgevers en opleiders. Met dit project realiseren we innovaties in onderzoek en opleiding. De groene sector ontwikkelt met de onderwijsinstellingen een doorlopende leerlijn vmbo – mbo – hbo voor Zeeland.

In de Regio Deal is afgesproken dat we de aansluiting van het groen onderwijs verbeteren en versterken door één of meer associate degree programma's en één of meer lectoraten/practoraten.

Welke resultaten kunnen we zien?

Het groene vmbo en mbo in Zeeland zijn in januari 2019 geïntegreerd in de Pontes Scholengroep en Scalda. Vanaf augustus 2020 is de huisvesting van het groene onderwijs gereed, wat de basis is voor de start van het hybride groen onderwijs. Beide opleidingen werken nu volgens het principe van een hybride leeromgeving en zijn geheel vernieuwd. Bij het mbo leidt dit tot een nieuwe mbo-opleidingsportfolio. De nieuwe mbo-opleidingen Aquacultuur en Procesoperator Food worden momenteel ontwikkeld en starten augustus 2021. Zowel bij het mbo als bij het vmbo leidt het gericht leren in de praktijk tot een groei van het aantal Groencollege studenten en het aantal leerlingen dat voor een groen vmbo-profiel kiest. Wat belangrijk is, is dat er al een aantal bedrijven zijn aangesloten bij de opleiding. Hierdoor doen leerlingen en studenten praktijkervaring op, leren ze in de praktijk en maken ze kennis met de keten. Na afloop van de opleiding stromen zij gemakkelijk in bij een werkgever of stromen zij door naar een hbo-opleiding.

Wat gaan we nog bereiken

In september 2021 start de Associate Degree opleiding Food & Gastronomy bij de HZ. Daarnaast wordt het practoraat Water nader uitgewerkt; we verwachten dat practoraat nog in 2021 te starten. Het komende half jaar werken de verschillende betrokken opleiders en het bedrijfsleven aan de realisatie van de Zeeuwse 'onderzoekskalender' voor de beroepskolom gericht op het groene onderwijs. De bedoeling is om deze over te dragen naar het Delta Kenniscentrum. Onderdeel van de onderzoekskalender is het Living Lab concept met Schouwen-Duiveland als voorbeeld.

Beoogde effecten

Verwachting is dat de afgesproken doelen uit de Regio Deal nog dit jaar worden bereikt.

We willen met dit project de Zeeuwse groene sector door innovatie en goed opgeleide werknemers aantrekkelijk maken. De groene sector kan daardoor een belangrijke speler in de Zeeuwse economie blijven. De uitwerkingen van het project groen onderwijs vergroten de aantrekkingskracht van het groene domein voor jongeren. De aantrekkingskracht neemt ook toe door het aanbieden van hybride onderwijs in de nabije omgeving. Dit beperkt mede de afstand tot groen onderwijs in de regio. De toename van het aantal leerlingen en studenten als gevolg hiervan vermindert de krapte op de arbeidsmarkt in de groene sector.

De samenwerking van het onderwijs helpt innovatieve bedrijven in hun strategisch personeelsbeleid. Zij vinden door de moderne inslag van de opleiding en betrokkenheid en nabijheid van het onderwijs het personeel dat zij in de toekomst nodig hebben. Daarnaast helpt dit traditionele bedrijven juist te innoveren. Een positief effect is ook dat er een goede samenwerking ontstaat tussen techniek-, voedings- en groene opleidingen. Deze zijn in de toekomst nauwer met elkaar verbonden.

Pijler 2 Leefbaarheid

Kwaliteit van wonen, werken, studeren en recreëren

Het doel van de tweede pijler is om een aantrekkelijke leefomgeving te creëren als voorwaarde voor een goed vestigingsklimaat. Een aantrekkelijke leefomgeving begint allereerst bij een fijn huis in een mooie kern, dorp of stad. Maar ook de bereikbaarheid van een school, een studie, een baan en voorzieningen is van belang voor een aantrekkelijke leefomgeving. De aantrekkingskracht van toeristische- en recreatievoorzieningen zijn daarom ook belangrijk, omdat zij zorgen voor de instandhouding van voorzieningen.

Binnen de pijler:

- maken we de woningvoorraad toekomstbestendig
- vergroten we de leefbaarheid van binnensteden
- verbeteren we de bereikbaarheid van scholen voor leerlingen/studenten
- versterken we de regionale arbeidsmarkt
- realiseren we een kwaliteitsimpuls voor de Zeeuwse kust
- verbeteren we cultuurvoorzieningen
- behouden we het voortgezet onderwijs in Zeeuws-Vlaanderen

Dit doen we met de projecten: Kwaliteitsimpuls wonen en leefbaarheid, Kwaliteit Zeeuwse kust, Smart Mobility Zeeland, Aanvalsplan Arbeidsmarktregio Zeeland, Vier vrijheden en uitbreiding Bevrijdingsmuseum en Transitieplan voorgezet onderwijs Zeeuws-Vlaanderen.

De resultaten tot nu toe, de verwachtingen voor de resterende looptijd van het investeringsprogramma en de ambitie worden in dit hoofdstuk op projectniveau toegelicht. De hieronder beschreven resultaten zijn gebaseerd op de voortgangsrapportages van en -gesprekken met de projecten tot en met 2020.

Kwaliteitsimpuls Wonen en leefbaarheid

De woningvoorraad van Zeeland is relatief oud en weinig duurzaam. Daarom is het nodig om deze woningvoorraad te verduurzamen en te laten aansluiten op de behoefte van Zeeuwse huishoudens. Dit doen we door het aantrekkelijk te maken voor particulieren om te investeren in het toekomstbestendig maken van hun woningen.

In de Regio Deal is afgesproken dat:

- we 50 woningen uit de particuliere woningvoorraad toekomstbestendig maken
- we vijf collectieve duurzaamheidsscans uitvoeren

Welke resultaten kunnen we zien?

Met de Provinciale Impuls wonen zetten we in op het toekomstbestendig maken van de provinciale woningvoorraad. In de periode 2018 tot en met 2020 zijn circa 59 woningen toekomstbestendig gemaakt. Daarmee maken we de leefomgeving aantrekkelijker. Hiermee is de totale ambitie nog lang niet bereikt. Daarom is in november 2020 de Energiebespaarlening Zeeland van start gegaan. Deze regeling biedt woningeigenaren en verenigingen van eigenaars een aantrekkelijke mogelijkheid om energiebesparende investeringen in of aan het eigen huis te financieren. Dit met een rentetarif dat 0,5 procentpunt lager is dan de reguliere rentetarieven. De bedoeling is dat in de komende periode 520 leningen worden afgesloten.

Het van start gaan van een bouwtitelbank bleek helaas niet haalbaar. Juridisch zijn hier beletselen en daarnaast was er voor een pilot te weinig draagvlak bij de betrokken gemeenten. Vertrouwen is er nog wel steeds in het instrument.

Wat gaan we nog bereiken

Tijdens de looptijd van de Regiodeal is de Zeeuwse Woonagenda ontwikkeld. Met de Woonagenda zijn gemeenten en Provincie actief aan de slag gegaan met de bestaande woningvoorraad via zes actielijnen. Voor een gebiedsaanpak zijn hiervoor de actielijnen Gebiedsgerichte aanpak bestaand vastgoed en de actielijn Hergebruik leegstaande panden uitgewerkt. Deze sluiten aan bij de doelen van de Regio Deal om de bestaande woningvoorraad te versterken en leegstand tegen te gaan. Vanaf 2021 zetten we dus in op de verduurzaming van de woningvoorraad in Zeeland. We organiseren de collectieve duurzaamheidsscans en we voeren de Provinciale Impuls wonen uit.

Beoogde effecten

Doel van het inzetten van genoemde instrumenten is om het wonen in Zeeland aantrekkelijk te maken en te houden en daarnaast ook in te zetten op leefbaarheid van de binnensteden. Daarbij is van belang dat de woningvoorraad duurzaam is en gericht op de toekomst. De instrumenten hebben een langdurige inbedding nodig en moeten nog worden uitgebreid en doorontwikkeld, zodat de effecten ook daadwerkelijk zichtbaar worden. De opgave blijft echter groot, in relatie tot de beschikbare middelen in de regio.

Kwaliteit Zeeuwse kust

De kwaliteit van de Zeeuwse kust is de grootste factor voor de aantrekkingskracht van toeristen naar de regio. De grote bezoekersaantallen leveren een cruciale bijdrage aan de leefbaarheid en het voorzieningenniveau in Zeeland. Een impuls in het Zeeuwse toeristisch product stimuleert de regionale economie en versterkt bedrijven die daarmee minder kwetsbaar zijn voor afglijden naar de onderkant van de markt en bijbehorende problematiek van ondermijning.

Door het herstellen van de balans tussen recreatie en omgeving en natuur en landschap werken we aan een toekomstbestendige recreatiebestemming die in evenwicht is met haar omgeving. We investeren in kwaliteit, niet in kwantiteit. Dit is ook het doel van de in Zeeland gesloten Kustvisie die is ondertekend door natuurorganisaties, kustgemeenten, ondernemers, waterschap en Rijkswaterstaat en de Provincie.

Familie Van de Ketterij:

“Volgens de leverancier van de zonnepanelen kunnen we naar bijna nul op de meter, wat betekent dat we straks evenveel opwekken als dat we aan energie nodig hebben. De Energiebespaarlening betalen we terug uit de winst op de energierekening. Voorlopig kunnen we wel even vooruit, al smeden we alweer vervolplannen in ons hoofd. Verduurzamen werkt verslavend.”

In de Regio Deal is afgesproken dat:

- er minimaal drie toeristische gebieden uit de kustvisie worden verbeterd
- dat er drie recreatiebedrijven worden gerevitaliseerd

Welke resultaten kunnen we zien?

Twee instrumenten versterken de kwaliteit van de kust in Zeeland: een fonds voor verblijfsrecreatie en een aanpak voor gebiedsontwikkeling. Er is inmiddels een fonds gevormd voor verblijfsrecreatie van € 6 miljoen, waarmee vanuit de regio de bijdrage van € 3,0 uit de Regio Deal is verdubbeld. Dit stelt veel ondernemers in staat om hun bedrijf kwalitatief te verbeteren. Eind 2020 is de eerste lening verstrekt. Deze ondernemer gaat aan de slag met kwaliteitsverbetering gericht op verduurzaming. Daarnaast is geïnvesteerd in een Aanjaagprogramma innovatie, gericht op het inspireren van ondernemers door het organiseren van diverse (digitale) bijeenkomsten en webinars over thema's voor én door de vrijetijdsector. Daarnaast biedt het programma maatwerkadvies en ondersteuning aan ondernemers om projecten op te werken tot projecten die investeringsgereed zijn.

Daarnaast zijn er drie gebiedsontwikkelingsprojecten in uitvoering: Onthaalkamer Breezand, aandachtsgebied Nehalennia en Masterplan Nieuwvliet-Bad. We verwachten dat hiermee een even grote kwaliteitsslag wordt bereikt als met project De Banjaard. De investeringen in die strandopgang hebben niet alleen een positief effect op de beleving van het gebied, maar ook op het gebied van samenwerking zijn nieuwe verbanden ontstaan. Hierdoor verwacht men in de toekomst nog slagvaardiger te kunnen werken.

Wat gaan we nog bereiken

In 2021 en 2022 worden de drie bovengenoemde gebiedsontwikkelingsprojecten afgerond. Daarmee vindt ook in de gemeente Veere en Gemeente Sluis een kwaliteitsslag plaats op het gebied van natuur, landschap en recreatie die het kustgebied versterkt. Nog drie subsidieaanvragen zijn in behandeling. We merken op dat de ontwikkeling van de aandachtsgebieden onderhavig zijn aan de regels over stikstof. Dit zorgt voor vertraging in de voortgang van de projecten, naar verwachting is deze vertraging niet cruciaal voor de looptijd van de Regio Deal.

Daarnaast verwachten we nog een aantal leningen te verstrekken aan recreatieondernemers voor verduurzaming en revitalisering van hun bedrijven, passend binnen de kaders van de Zeeuwse kustvisie. Hierbij wordt opgemerkt dat de COVID-19 maatregelen een grote invloed hebben op de toeristische sector in Zeeland. Dit maakt de toekomst minder planbaar, waardoor ondernemers mogelijk voorzichtiger zijn met het (kunnen) doen van investeringen. Begin 2021 wordt een tweede leningverstrekking verwacht. Bovendien is er een leadlijst met vijftien potentiële aanvragers. Om extra succes te behalen met het fonds investeren we verder in het aanjaagprogramma.

Beoogde effecten

Naar verwachting worden de doelstellingen uit de Regio Deal in 2022 behaald. Mogelijk hebben de gevolgen van de coronamaatregelen op de toeristische ondernemers gevolgen voor het behalen van de doelstelling.

De bedoeling van dit project is om de toeristische sector in Zeeland te versterken. Het jaar 2020 heeft echter gezorgd voor een nieuwe problematiek. Ruim 60 procent van de ondernemers sluiten dit jaar af met een verlies, ondanks dat een aantal

**Oproep aan studenten
Scalda Groen college:**

“Doe jij samen met je collegastudenten massaal mee en kunnen we met z’n allen mooie inzichten verzamelen, waarmee we tot goede en duurzame mobiliteitsoplossingen komen? Zo kan het vervoer in Zeeland beter aansluiten bij de wens van iedere inwoner.

verblijfsaccommodaties profiteerde van toenemende belangstelling vanuit het binnenland. Door de coronacrisis staat het voortbestaan van een substantieel deel van de sector onder druk. Dit heeft grote impact op de sector en op de Zeeuwse economie en leefbaarheid. De ingezette instrumenten leveren een bijdrage aan de doelen.

De projecten binnen kwaliteitskust hebben invloed op de brede welvaart in de regio. Het project Kwaliteit Zeeuwse Kust zorgt ervoor dat Zeeland aantrekkelijk blijft voor toeristen. Dit brengt werkgelegenheid in de sector en voor leveranciers. Instandhouding van de kwaliteit van het toeristisch product zorgt er ook voor dat voorzieningen in de kleine kernen in stand worden gehouden door de inkomsten vanuit de toeristische sector. Dit komt rechtstreeks ten goede aan de leefbaarheid van de inwoners uit de regio. Zoals in de inleiding aangegeven heeft het revitaliseren van recreatieondernemingen ook een positief effect op de veiligheid, omdat bij vitale bedrijven de kans op ondermijning aanzienlijk kleiner is.

Smart mobility Zeeland

Het verbeteren van de bereikbaarheid van voorzieningen versterkt de regio en biedt een oplossing voor de leefbaarheid, grensproblematiek en de daling van de bevolking. Daarom brengen we de reisbehoefte en -data in kaart van scholieren en studenten in Zeeland, om op termijn te koppelen aan een mobiliteitsplatform. Met dit platform en nieuwe concepten van vervoersoplossingen brengen we de reisbehoefte van jongeren in kaart. Dit geeft inzicht in de mobiliteitsbehoefte. Door als aanbieder van openbaar vervoer in te springen op deze reisbehoefte houden we onderwijs en vrijetijdsbesteding voor jongeren goed bereikbaar.

In de Regio Deal is afgesproken dat we gebruik maken van een digitaal platform om de reisbehoefte bij minimaal 500 leerlingen en studenten van het vo en mbo te identificeren.

Welke resultaten kunnen we zien?

Begin februari 2020, vlak voor de uitbraak van het Coronavirus en de eerste corona-maatregelen, introduceerden we de app Sesamo voor het in kaart brengen van de reisbehoefte bij Scaldia Groen College. De app draait, echter door de maatregelen komt er onvoldoende data beschikbaar. De app is daarom conform plan geschikt gemaakt voor uitbreiding naar het gehele mbo en hbo. In december zijn er opnieuw corona-maatregelen aangekondigd. Dit heeft verregaande vertragende gevolgen voor de uitvoering van het project.

Bij de HZ University of applied Sciences is in september 2020 gestart met een pilot voor slimme deelfietsen. Met deze pilot onderzoeken we of deze slimme mobiliteitsoplossing een uitkomst kan bieden voor een betere bereikbaarheid van het onderwijs in Zeeland. De oplossing richt zich met name op de studenten van de HZ in Vlissingen en Middelburg.

Wat gaan we nog bereiken?

Het uiteindelijke doel is om nog een aantal pilots op te starten voor Zeeuwse scholieren en studenten, waarmee we met deelmobiliteiten kunnen experimenteren en reisdata kunnen verzamelen. In voorbereiding zijn drie pilots: een school mobiliteitshub bij vo- en mbo-locaties in Zeeland, een leaseplan voor fietsen voor scholieren en een initiatief van scholieren op Schouwen-Duiveland. Daarnaast sluiten we voor het einde van de looptijd van de Regio Deal aan bij een platform om reisbehoefte in kaart te brengen.

Beoogde effecten

De opzet van het project is uniek voor Nederland; er wordt echt gepionierd. Doel is nog steeds om de doelstellingen uit de Deal te behalen. Of dit tijdig gaat lukken is nog de vraag.

Het doel is een betere bereikbaarheid van voorzieningen zoals scholen en vrijetijdsbestedingen (waaronder sport en bijbaan). Ook wordt een positief effect verwacht op de gezondheid, omdat veel nieuwe oplossingen uitgaan van het gebruik van de deelfiets. Jongeren zullen dus meer bewegen in plaats van gebruik te maken van het openbaar vervoer. Er is daarbij sprake van een langetermijneffect, waarvan de outcome mogelijk nog niet meetbaar is in de periode van de looptijd van de deal.

De informatie die het platform ons biedt is zeker na het corona-tijdperk extra interessant. De reisdata geeft namelijk een actueel beeld van de reisbehoefte, die door van de diverse lockdowns behoorlijk is gewijzigd. Het is daarom extra van belang dat we de mobiliteitsbehoefte voor Zeeland in kaart brengen.

Aanvalsplan Arbeidsmarktregio Zeeland

Doel van het project is het op korte termijn verkleinen van het tekort aan arbeidskrachten in Zeeland en het op lange termijn realiseren van een toekomstbestendige Zeeuws arbeidsmarkt. In 2018 werd verwacht dat Zeeland in 2022 6.000 werkzame personen te kort komt. Personeelstekorten worden voorspeld in onder andere de zorg en het onderwijs. Hierdoor komt de leefbaarheid in Zeeland onder druk te staan. Doel is daarom om het imago van Zeeland aantrekkelijker te maken voor vestigers en (jong) talent.

Het project focust zich op de sporen:

- het activeren van onbenut Zeeuws arbeidspotentieel
- de herpositionering van Zeeland als aantrekkelijke woon- en werkregio
- het aantrekken van personeel van buiten Zeeland

In de Regio deal is afgesproken dat we 200 vacatures van Zeeuwse werkgevers vervullen en dat we een regiomarketing platform realiseren.

Welke resultaten kunnen we zien?

De afgelopen jaren is flink geïnvesteerd in het aanvalsplan arbeidsmarkt. Inmiddels zijn 422 mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt geplaatst. Dit traject is erg succesvol. Daarnaast is een digitaal platform gerealiseerd: www.zeeland.com. Binnen dit platform vindt de totale regiomarketing plaats voor Zeeland. Deze dekt de thema's wonen, werken, studeren, bezoeken en verblijven. Gezamenlijk met het samenwerkingsproject voor het aantrekken van MBO+ talent en de werving van het personeel voor de zorgsector zorgt dit platform voor de promotie van Zeeland als goede bestemming voor werknemers. Dit project heeft ook invloed gehad op het aantrekken van tientallen (huis)artsen en ander hoogopgeleid personeel.

Wat gaan we nog bereiken

Waar we de komende jaren nog inzet op plegen is:

- de daadwerkelijke start van een Zeeuwse marketingorganisatie
- een voorbeeld voor de promotie van Zeeland voor werving van personeel van buiten Zeeland

- het ontwikkelen van een gezamenlijke visie en meerjarenagenda die de kern van de regionale samenwerking weerspiegelt en helpt om de juiste activiteiten in te zetten en toekomstige kansen strategisch te benutten

Wel zorgen de COVID-19 maatregelen voor een geheel andere situatie op de arbeidsmarkt. Voor 2020 was er met name sprake van krapte op de arbeidsmarkt. In 2020 is het aantal WW-uitkeringen fors toegenomen en waren er ook minder vacatures. Uit het rapport analyse arbeidsmarkt uit september 2020 blijkt echter dat de krapte in bepaalde sectoren blijft, met name in de techniek, ICT, zorg en welzijn en transport en logistiek. De verschillende projectonderdelen leveren een bijdrage aan deze krapte binnen deze sectoren.

Beoogde effecten

De doelen van de Regio Deal worden naar verwachting in 2021 bereikt.

Investeren in de arbeidsmarkt is nog steeds van belang. Een gebrek aan arbeidskrachten zal de leefbaarheid in Zeeland onder druk zetten. Door de inzet van onbenut arbeidsmarktpotentieel en het werven van personeel buiten Zeeland, kunnen voorzieningen in stand blijven. Dit komt direct ten goede aan de leefbaarheid van Zeeland, doordat de afstand tot deze voorzieningen niet nog verder wordt vergroot.

Het activeren van onbenut Zeeuws arbeidspotentieel heeft daarnaast een direct gevolg voor de leefbaarheid en de gezondheid van een grote groep mensen. Doordat zij eigen inkomsten hebben, worden zij zelfstandiger en onafhankelijker. Daarnaast is wetenschappelijk bewezen, dat het hebben van een baan een positieve invloed heeft op de gezondheid van mensen. Op organisatieniveau ziet men in dat de samenwerking echt loont. Door deze samenwerking wordt ingezien dat meer wordt bereikt, dan dat men individueel aan de slag is.

Vier Vrijheden en Uitbreiding Bevrijdingsmuseum

Doel van dit project is om cultuurvoorzieningen voor Zeeland te verbeteren en hiermee ook (dag)recreanten te verleiden om de regio te bezoeken. Een grote attractie zoals het bevrijdingsmuseum heeft direct invloed op de leveranciersketen in de regio. Daarnaast levert het museum een positieve bijdrage aan de leefbaarheid en sociale cohesie, doordat vrijwilligers werkzaamheden verrichten voor het museum.

In de Regio Deal is afgesproken dat er 75.000 mensen een bezoek brengen aan het bevrijdingsmuseum en de Roosevelt Experience (dat onderdeel uitmaakt van het museum).

Welke resultaten kunnen we zien?

Met een flinke stap over een streek van meel opende Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Margriet op vrijdag 25 oktober 2019 het nieuwe Bevrijdingsmuseum Zeeland. Het passeren is een herinnering aan de terugkeer in Nederland van haar oma, koningin Wilhelmina, die op 13 maart 1945 hetzelfde deed in het Zeeuws-Vlaamse grensdorp Eede.

Bevrijdingsmuseum Zeeland toont de bewogen geschiedenis van Zeeland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het museum besteedt daarbij in het bijzonder aandacht aan de Slag om de Schelde.

Nicole:

“Interessant en goed opgezet museum! Voor tieners ook erg leuk dat er veel filmpjes en beeldmateriaal was i.p.v. veel lezen. De persoonlijke verhalen maken dit museum extra bijzonder.”

Wat gaan we nog bereiken

Rond mei 2021 opent het Bevrijdingsmuseum het laatste gedeelte van het project voor het publiek, namelijk de Roosevelt Experience.

Beoogde effecten

Ondanks de COVID-19 maatregelen is de verwachting dat het aantal bezoekers van het museum de afgesproken 75.000 bezoekers wordt benaderd. Ook dit jaar (2021) worden circa 30.000 bezoekers verwacht in het museum.

Het Bevrijdingsmuseum draait ondanks de flinke uitbreiding nog steeds bijna volledig op vrijwilligers. Vrijwilligers ontvangen bezoekers, geven rondleidingen, houden toezicht en vertellen verhalen. Ook onderhouden ze de panden en terreinen en werken ze aan diverse restauratieprojecten. Het vrijwilligersbestand bestaat uit 120 vrijwilligers uit heel Zeeland en zorgt daarmee voor een grote betrokkenheid binnen de provincie Zeeland.

Naast de grote betrokkenheid van vrijwilligers heeft het Bevrijdingsmuseum ook andere effecten op aspecten van brede welvaart. Voor ouderen in Nieuworp vergroot het museumcafé de leefbaarheid van het dorp, zij drinken wekelijks gezamenlijk koffie in het museum. Daarnaast heeft het effect op de regio, doordat het museum haar producten en investeringen met name afneemt bij ondernemers in de regio.

Het museum zorgt daarmee voor werkgelegenheid. Door de uitgebreide collectie en kennis heeft het museum ook effect op de leefbaarheid in de hele regio. Het Bevrijdingsmuseum zorgde voor de aankleding van de bioscopen in Vlissingen en Terneuzen voor de film 'De slag om de Schelde' en het museum zorgt ervoor dat de tank op de dijk bij Westkapelle wordt gerestaureerd. Een lang gekoesterde wens van de Westkapellenaren, want hierdoor wordt de tank niet voorgoed verwijderd uit het straatbeeld van het dorp.

Duurzaamheid speelt ook een grote rol binnen het Bevrijdingsmuseum. Zo wordt het volledige museum verwarmd door warmtepompen en voldoet het museum aan alle moderne isolatiewaarden.

Transitieplan Voortgezet Onderwijs Zeeuws-Vlaanderen

Het voortgezet onderwijs in Zeeuws-Vlaanderen staat onder druk, maar is van groot belang voor de strategische personeelsvoorziening van de bedrijven in die regio. Voor het behoud van het onderwijs in Zeeuws-Vlaanderen is een transitieplan ontwikkeld dat uitvoering geeft aan het advies van de Taskforce voortgezet onderwijs 'Gewoon Goed Onderwijs'. Het garanderen van breed, thuisnabij, hoogwaardig onderwijs op drie locaties vergroot de leefbaarheid in de regio Zeeuws-Vlaanderen.

In de Regio Deal is afgesproken dat we het voortgezet onderwijs in Zeeuws-Vlaanderen behouden.

Welke resultaten kunnen we zien?

Binnen het voortgezet onderwijs is in de afgelopen periode geïnvesteerd in een breed onderwijsprogramma en kwalitatief hoogwaardig onderwijs. Daarnaast is het ICT-netwerk geharmoniseerd. Dit houdt in dat er nu gemakkelijk les kan worden gegeven op afstand en daarnaast faciliteert het personeelsmobiliteit. Door de harmonisatie is het ook mogelijk dat op alle scholen van VO Zeeuws-Vlaanderen tegelijk lessen kunnen worden gegeven door 1 docent: de extended classroom. Dit is noodzakelijk voor het VO in Zeeuws-Vlaanderen door de beperkte aantallen leerlingen.

Er wordt ook gewerkt aan doorlopende leerlijnen van primair onderwijs naar beroepsonderwijs of hoger onderwijs. Er zijn diverse afspraken en contracten over samenwerking met het mbo (SCALDA). Hieruit volgt onder meer het project Zorghuis van de Toekomst. Daarnaast wordt gezamenlijk geparticipeerd in een pre mbo traject, met als doel een succesvolle doorstroom van vmbo naar mbo, maar ook het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Daarnaast zijn er inmiddels twaalf startgroepen voor 2-4 jarigen, die de toegankelijkheid van het educatief aanbod in de regio vergroten en versterken. 300 kinderen maken gebruik van het aanbod. In de Regio Deal Zeeuws-Vlaanderen wordt dit project verder versterkt.

Een belangrijke stap voor het voortgezet onderwijs in Zeeuws-Vlaanderen is de nieuwe huisvesting van het Lodewijk College en het Reynaertcollege. Op 17 december 2020 heeft de gemeenteraad van de gemeente Terneuzen besloten tot nieuwbouw aan de Zeldenrustlaan in Terneuzen. Dit gebouw wordt naar verwachting in 2028 opgeleverd. Ook voor het Reynaertcollege is besluitvorming aan de orde geweest in de gemeenteraad van Hulst. Dit is later dan verwacht. Er vinden gesprekken plaats met de gemeenten waarbij wordt gezocht naar een passend plan om de doelstellingen uit het transitieplan te realiseren.

Wat gaan we nog bereiken

Van het transitieplan zijn nog een aantal belangrijke stappen te realiseren in de komende twee jaar:

- het nieuwe onderwijsmodel wordt verder ontwikkeld en gefaseerd ingevoerd
- daarnaast wordt de extended classroom verder uitgebreid en gefaseerd uitgebouwd
- er worden verdergaande kwaliteitsmaatregelen genomen om weglekken naar Vlaanderen te voorkomen
- afspraken over tussentijdse oplossingen voor de huisvesting en het verder doorvoeren van de doelmatigheidsmaatregelen

ten aanzien van de formatie en bedrijfsvoering

- er worden kwaliteitsmaatregelen genomen om meer kinderen in het regulier onderwijs te behouden en daarmee onnodige doorverwijzingen naar het speciaal onderwijs te voorkomen
- tenslotte worden de doorlopende leerlijnen po-vo en vmbo-mbo verder vorm gegeven en geëffectueerd

Beoogde effecten

Het project VO Zeeuws-Vlaanderen heeft een breed effect op de leefbaarheid en welvaart van de regio, nu en in de toekomst. Het beperkt de afstand tot het voortgezet onderwijs en draagt bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor zowel bedrijven als inwoners. Dit zorgt ervoor dat de kinderen zijn voorbereid op de moderne digitale samenleving. Door digitalisering van het onderwijs worden ook reisbewegingen over langere afstanden beperkt, waardoor dit direct invloed heeft op de duurzaamheid.

Met dit project willen we de concurrentiepositie van het VO in Zeeuws-Vlaanderen verbeteren en kwalitatief hoogwaardig en thuisnabij onderwijs borgen. Dat vergroot de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van de regio, verzekert het behoud voor het voortgezet onderwijs in de regio en voorkomt de weglek van leerlingen naar België.

Leerlingen Lodewijk college:

“Ik heb zelf ook wel eens een half jaar geen les gehad, dat ik heel erg veel moest inhalen. Dus op deze manier zou dat wel opgelost zijn.” “Ik kan me voorstellen dat het voor sommige leerlingen ook wel fijn is, dat ze kunnen kiezen voor een vak waar nu niet zoveel animo voor is.”

Pijler 3 Voorzieningen bedrijven

Economische groei met oog voor de leefomgeving

Het doel van de derde pijler is om versneld toe te werken naar een duurzame economie en circulaire economie, waarbij we het goede voorbeeld geven op het gebied van energietransitie. Door innovatieve ontwikkelingen en een focus op verduurzaming houden we Zeeland aantrekkelijk voor bedrijven, zodat zij niet verplaatsen. Daarnaast koersen we op een vooraanstaand project op het gebied van circulaire economie.

We geven uitvoering aan de projecten Central Gate, Kwaliteitsimpuls bedrijventerreinen en Innovatieve PS-schuim recycling.

De hieronder beschreven resultaten zijn gebaseerd op de voortgangsrapportages en -gesprekken van de projecten tot en met 2020.

Central Gate

Central Gate maakt het aantrekkelijk voor bedrijven om te blijven of zich te vestigen in het havengebied van North Sea Ports. Central Gate is het antwoord op de uitdagingen waar de logistieke sector voor staat. Het maakt gebruik van nieuwe technieken en innovaties voor het pre-terminal concept. Het biedt allerlei voorzieningen voor chauffeurs, op gebied van duurzaamheid en energietransitie en innovatie van logistieke processen.

In de Regio Deal is afgesproken dat er één duurzame centrale servicelocatie in het havengebied wordt gerealiseerd.

Welke resultaten kunnen we zien?

Er is met name geïnvesteerd in de planvorming en gesprekken met de belanghebbenden van de Central Gate. Met name de omliggende dorpskernen krijgen mogelijk te maken met de consequenties van de Central Gate. Deze worden meegenomen in de planvorming, zodat voor hen en North Seaports een win-win situatie ontstaat. Wel beïnvloedt dit proces de doorlooptijd van de planvorming in dit dossier. Verder wordt dit proces nog verder gecompliceerd door de maatregelen rondom COVID-19.

Wat gaan we nog bereiken

Voor 2022 verwachten we in ieder geval dat de digitale Central Gate gereed is. Kort daarna wordt ook de daadwerkelijke parking gerealiseerd.

Beoogde effecten

Doordat het project zich nog in de planvormingsfase bevindt, is het in kaart brengen van de outcome nog lastig. De beoogde effecten hebben een grote invloed op de brede welvaartsaspecten, zoals de leefbaarheid en de economische aantrekkingskracht van de regio. Hieronder een opsomming van de beoogde effecten:

- Positief effect op de energietransitie in de logistieke keten, maar ook is beoogd om op de Central Gate te voorzien in eigen energiebehoefte
- Positief effect op de veiligheid in de regio, het zorgt voor afname van de ondermijning maar ook voor een toename van de veiligheid in de haven
- Positief effect op de leefbaarheid in de dorpen, die nu parkeeroverlast ervaren
- Positieve invloed op de verkeersveiligheid; er zijn minder vervoersbewegingen
- Positief effect in verband met digitalisering; duurzaamheid wordt verbeterd vanwege het papierloos inchecken
- Tot slot heeft digitaal transport ook een aantrekkingskracht op hoger opgeleid personeel

Kwaliteitsimpuls en verduurzaming bedrijventerreinen

Met dit project brengen we een proces op gang waardoor Zeeland als vestigingsregio voor bedrijven aantrekkelijker wordt en bedrijven minder vaak kiezen voor verplaatsing. Doel is om de bedrijventerreinen in Zeeland duurzamer en aantrekkelijker te maken. Dit vraagt om een integrale aanpak die voorkomt dat er nieuwe bedrijventerreinen worden gebouwd, terwijl bestaande terreinen verpauperen. Door middel van een pilotproject willen we een voorbeeld stellen voor een effectieve aanpak voor het verduurzamen van bedrijventerreinen. Deze willen we vertalen naar de provinciale aanpak van herstructurering.

In de Regio Deal is afgesproken dat we één voorbeeldproject realiseren van een duurzaam geherstructureerd bedrijventerrein in Zeeland.

Welke resultaten kunnen we zien?

De belangrijke eerste stap is gezet. Er worden zeven bedrijventerreinen gescand op energiebesparing, mogelijkheden voor omschakeling naar duurzame energie en op mogelijkheden voor circulaire economie, klimaatadaptatie en/of biodiversiteit. De scans vinden plaats bij Bedrijvenpark Zuid Zierikzee, in Middelburg bij een aantal MKB-bedrijven buiten een bedrijventerrein, Bedrijventerrein Smokkelhoek Kapelle, Bedrijventerrein 's Gravenpolder, Bedrijventerrein Welgelegen in Tholen, de Bevelandse bedrijventerreinen in de gemeente Goes en Baskenburg en Buitenhaven in Vlissingen. Deze aanpak is nog niet eerder in Nederland op deze manier uitgevoerd en is daarmee een voorbeeld voor Nederland.

Wat gaan we nog bereiken

Begin 2021 starten we met twee pilotprojecten op het gebied van herstructurering gericht op verduurzaming van bedrijventerreinen.

Daarnaast zorgen we nog voor een kennisuitwisselingsprogramma naar aanleiding van de afgenomen energiescans van de bedrijventerreinen.

Beoogde effecten

Uit de diverse energiescans komen voorbeelden naar voren voor aanpakken die op bedrijventerreinen in Zeeland als blauwdruk kunnen dienen voor overige bedrijventerreinen. Na uitvoering van het pilotproject wordt ook geëvalueerd of deze pilot effectief is geweest en de doelen richting meer duurzame bedrijventerreinen worden behaald. Door een vertaling naar een provinciale aanpak van herstructurering van bedrijventerreinen kunnen we werken aan de doelstelling

Leo van den Brand:

“Door maatregelen te nemen op bedrijventerreinen is veel duurzaamheidswinst te behalen. Het uiteindelijke doel is het duurzaam in exploitatie houden van de bestaande bedrijventerreinen, zodat het niet nodig is om steeds een nieuw bedrijventerrein op te zetten.”

om verpaupering tegen te gaan en Zeeuwse bedrijventerreinen duurzamer en aantrekkelijker te maken. Ook hebben de projecten hiermee een directe invloed op de verduurzaming en energiebesparing in de regio.

Innovatieve PS-schuim recycling

Het PolyStyreneLoop initiatief draagt bij aan een duurzame verbetering van de woningbouw doordat afvalmateriaal uit de bouw wordt gerecycled. Daarnaast draagt het bij aan de verduurzaming van de industrie doordat meer met gerecycled materiaal gewerkt wordt. Ook worden stagiairs ingezet van de HZ University of Applied Sciences, dat bijdraagt aan het verbreden van kennis over circulaire processen in de industrie.

In de Regio Deal is afgesproken dat er een nieuwe installatie wordt gerealiseerd op het gebied van circulaire economie voor hergebruik van polystyreen-schuim.

Welke resultaten kunnen we zien?

De fabriek is in aanbouw en bijna gereed. Verwachting is dat de fabriek in mei 2021 kan opstarten. Daarnaast is geïnvesteerd in onderzoek een marktverkenning en de techniek.

Wat gaan we nog bereiken

In 2021 wordt de fabriek volledig geoperationaliseerd. Daarnaast zal een onderzoek worden uitgevoerd naar verspilling van XPS. Het proces van recycling zal verder worden doorontwikkeld. Er wordt ook geïnvesteerd in marketingonderzoek om voldoende XPS te ontvangen om de fabriek te kunnen laten draaien. Daarnaast worden de mensen geworven die nodig zijn om deze pilot te gaan uitvoeren. Tenslotte wordt gewerkt aan de uitbreiding van de capaciteit van de fabriek.

Beoogde effecten

Een belangrijke onderdeel van het project is het hergebruik van materiaal. Dit project is een wereldwijd voorbeeld voor recycling binnen de PS-schuim industrie. Het positieve effect voor de regio is de aantrekkingskracht van de regio. De vooruitstrevendheid van de pilotfabriek heeft een effect op de aantrekkingskracht van hoger opgeleid personeel. Daarnaast wordt een moderne fabriek neergezet. Deze fabriek komt niet voor niets in aanmerking voor de EZK Energy Award Bedrijven. Die Award wordt uitgereikt aan bedrijven die zich onderscheiden op het gebied van energiebesparing, duurzame energieopwekking en/of hergebruik van hernieuwbare warmte.

Daarnaast worden studenten van de HZ University of applied sciences betrokken bij het project. Deze betrokkenheid zorgt voor kennisoverdracht binnen de regio op het gebied van circulaire economie, die in de toekomst kan worden gebruikt bij andere bedrijven in de regio. Ook het project zelf doet actief aan kennisoverdracht over de vergaarde kennis over circulaire processen.

Jury Accenture Blue Tulip Awards 2020: “PolyStyreneLoop heeft innovatieve technologie ontwikkeld die een duurzame oplossing biedt voor het recyclen van ‘bouwpiepschuim’ tot nieuw isolatiemateriaal. Met dit innovatieve recyclingproces wil PolyStyreneLoop snel opschalen door een recyclingprogramma op industriële schaal op te zetten. Daarmee verdient PolyStyreneLoop de Award in de categorie klimaat.

Governance, samenwerking en financiële stand van zaken

Belangrijke onderdelen uit de Regio Deal zijn de afspraken over governance en samenwerking. Daarnaast willen we in deze midterm review ook aandacht besteden aan de financiële stand van zaken van de Regio Deal Zeeland.

Governance

Regio Deals zijn ontwikkeld omdat elke regio uniek is en alle regio's behoefte hebben aan een eigen aanpak en afweging om regionale opgaven aan te pakken. Om deze regionale opgaven op te pakken wordt samengewerkt tussen vakdepartementen, provincie, gemeenten, het bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Het samenwerkingsconvenant is geschikt om deze en ook landelijke thema's en opgaves in de regio aan te pakken op een voor de regio geschikte manier. Een oplossing voor een opgave in de randstad is namelijk vaak niet de oplossing voor een gebied als Zeeland, waar we te maken hebben met een eilandenstructuur, een landsgrens en met vergrijzing en ontgroening.

Het convenant in de vorm zoals regio en Rijk deze in 2018 ondertekenden ervaren wij als een evenwichtig instrument, waarmee in goed overleg tussen Rijk en regio voor Zeeland belangrijke doelen kunnen worden bereikt. We zijn positief over deze aanpak van regionale opgaven; het nodigt uit tot uitwisseling tussen Rijk en regio, samenwerking gebaseerd op vertrouwen en verantwoordend op inhoud. We zien daarom uit naar een nieuw samenwerkingsinstrument dat vergelijkbaar is met de Regio Deal en de resultaten van de herziening van de Financiële-verhoudingswet.

Verder zijn in onze Regio Deal een aantal pionierprojecten opgenomen, zoals Smart mobility en de gebiedsgerichte aanpak binnen project kwaliteitsimpuls wonen. Pionieren heeft het in zich dat zaken anders lopen dan verwacht, maar ook dat zaken langer duren dan de beoogde looptijd van de Deal. We constateren dat hiervoor voldoende overleg- en samenwerkingsmogelijkheden zijn om de kwaliteiten van het project te borgen. Vanuit deze projecten wordt wel de vraag gesteld of de Regio Deal hier het meest geschikte instrument voor is. Na afloop van de Deal zullen we hier verder op evalueren.

Samenwerking

Belangrijk effect van de Regio Deal is de focus op samenwerking. Deze samenwerking moet leiden tot een sterke, continue inzet van alle betrokkenen, creëren van nieuwe samenwerkingsvormen en niet-financiële ondersteuning om de in de regionale opgave gestelde ambities en doelen te bereiken.

Samenwerking binnen Zeeland

Binnen de Regio Deal zijn diverse samenwerkingsverbanden ontstaan. Via diverse bijeenkomsten met de Economic Board Zeeland hebben we hiervoor een platform geboden, die deze samenwerking op gang kon helpen. In verband met de coronamaatregelen heeft deze bijeenkomst afgelopen jaar digitaal moeten plaatsvinden. Dit heeft grote beperkingen voor

het opstarten van de dialoog over samenwerking. We gaan op zoek naar andere mogelijkheden om deze samenwerking vorm te blijven geven en hopen dat na afloop van de coronacrisis deze bijeenkomsten weer kunnen worden opgepakt.

In de voortgang op projectniveau is aandacht besteed aan deze nieuwe samenwerkingsafspraken, zoals bij de arbeidsmarktregio, tussen Dockwize en de UCR en het bedrijfsleven en het groen onderwijs en het bedrijfsleven.

Samenwerking Rijk-regio

De ondersteuning van het Rijk bij de uitvoering van de Deal is waardevol. Hierin is de rol van de dealmaker cruciaal: hij/zij onderhoudt het contact met het programmamanagement in Zeeland en bevordert aansluiting van de Regio Deal op andere beleidsprogramma's en instrumenten, heeft een verbindende rol voor kennisdeling tussen landelijke ontwikkelingen en de ontwikkelingen in de regio. In de in dat verband periodiek georganiseerde overleggen met de contactfunctionarissen van de departementen ervaart de regio een helpende opstelling en de overleggen leveren voor de projecten waardevolle suggesties en contacten op.

Regio Deal Zeeland is één van de cases in het onderzoek van het Planbureau voor de leefomgeving (PBL) naar de werking en het verloop van de Regio Deals. Aan de hand van een lerende evaluatie wordt inzicht verkregen in hoeverre Rijk en regio's erin slagen om middels deze aanpak opgaves rondom brede welvaart te adresseren. Met name de twee workshops die door PBL in de regio werden verzorgd hebben ons geholpen. Wij verwachten van de opbrengsten hiervan te zijner tijd gebruik te kunnen maken voor de eindevaluatie van de Deal.

Vanuit Zeeland werd deelgenomen aan de bijeenkomsten van Birch rond de governance van de Regio Deals. Dit wordt als leerzaam ervaren en levert uitwisseling op met andere Deals.

Op eigen initiatief vond bovendien een werkbezoek plaats aan Regio Deal Brainport Eindhoven.

Wij zien in het verdere verloop van de Deal mogelijkheden voor bestendiging van de samenwerking tussen Rijk en regio ook na afloop van de Regio Deal Zeeland, zodat we kunnen gaan werken aan een continue betrokkenheid, het creëren van nieuwe samenwerkingsvormen en de ondersteuning bij de regionale opgaven en ambities, zo mogelijk in de vorm van nieuwe Regio Deals.

Financiële stand van zaken

In 2018 zijn de financiële bepalingen vastgelegd de Regio Deal Zeeland. Op het totaal benodigde bedrag van circa € 39,5 miljoen voor de beoogde investeringen, heeft het Rijk € 35 miljoen beschikbaar gesteld. De Provincie Zeeland staat garant voor de 'overprogrammering'. Daarnaast is afgesproken dat het bedrag in 2021 volledig is besteed en dat er vanuit de regio eveneens € 35,0 miljoen wordt bijgedragen aan het programma Zeeland in Stroomversnelling 2.0.

Op dit moment is een groot gedeelte van de beschikbare middelen besteed. Per 31 december 2020 waren de bestedingen € 28,3 miljoen. De besteding van de cofinanciering zit eveneens op schema. De Provincie heeft inmiddels € 15,4 miljoen besteed, de overige overheden in de regio hebben een bijdrage geleverd van € 16,7 miljoen. Vanuit private partijen, inclusief de project uitvoerders is naar schatting € 67,7 miljoen geïnvesteerd in de regio.

Projecten	Bijdrage rijk		Bijdrage provincie		Overig overheid	
	Begroting	Besteed	Begroting	Besteed	Begroting	Besteed
Pijler 1: Kennis en innovatie						
Aanjaaggelden	1,0	-	3,8	0,5	1,1	-
Uitbouw kenniswerf - innovatie hotspot	1,5	1,5	-	-	1,8	-
Versterken Groen onderwijs	0,5	0,5	0,1	0,1	-	0,5
UCR Engineering department	7,0	7,0	5,0	5,0	1,0	1,0
Totaal pijler 1	10,0	9,0	8,9	5,6	3,9	1,5
Pijler 2: Leefbaarheid						
Kwaliteitsimpuls wonen en leefbaarheid	5,0	1,5	4,2	2,9	4,2	-
Kwaliteitsimpuls Zeeuwse Kust	5,5	5,0	2,5	1,9	3,0	3,5
Slimme vervoersoplossingen	0,8	0,2	1,0	0,1	-	-
Arbeidsmarkt	3,0	2,1	0,7	1,0	-	0,6
Bevrijdingsmuseum	1,0	1,0	-	-	2,1	2,1
VO Zeeuws-Vlaanderen	8,3	8,3	0,9	0,9	2,8	2,8
Totaal pijler 2	23,6	18,1	9,3	6,8	12,1	9,0
Pijler 3: Voorzieningen tbv bedrijven						
Central Gate	4,0	-	-	-	-	-
Bedrijventerreinen	1,0	0,2	3,0	3,0	3,0	3,6
PS Loop	1,0	1,0	-	-	-	2,7
Totaal pijler 3	6,0	1,2	3,0	3,0	3,0	6,3
Totaal Regio Deal	39,6	28,3	21,2	15,4	19,0	16,8

Zeeland in stroomversnelling 2.0 (bestedingen Regio Deal (bedragen x € 1,0 miljoen)

Conclusies

Als we kijken waar we nu staan, constateren we een goede voortgang van de projecten in de Regio Deal Zeeland. Voor enkele projecten is de afronding al in zicht, de meeste andere liggen op schema. Vijf projecten ondervinden vertragingen, met name als gevolg van de coronamaatregelen. Dat mag geen verwondering wekken.

Of de Regio Deal de beoogde positieve effecten gaat sorteren op de brede welvaart, leefbaarheid en economische kracht van de regio is lastig te zeggen. Een causaal verband tussen het investeringsprogramma Zeeland in stroomversnelling en de vooruitgang in de regio is niet één-op-één aanwezig. Daarop zijn ook andere ontwikkelingen van grote invloed, zoals conjunctuurbewegingen en crises als de corona-pandemie.

Wat deze midterm review wel laat zien is dat in de verschillende projecten goede stappen gezet worden om gezamenlijk de Zeeuwse opgaven aan te pakken, waarbij de resultaten bijdragen aan brede welvaart, leefbaarheid en economische kracht in regio Zeeland.

Wij concluderen dat de Regio Deal een effectief instrument is waarbij partners in de regio samen met het Rijk de brede welvaart, leefbaarheid en economische kracht in de regio kunnen bevorderen. Het heeft zowel een positief effect op de samenwerking tussen partners binnen de regio als tussen Rijk en regio.

Een punt waar we expliciet aandacht voor willen vragen is het punt van de cofinanciering. Zeeland is mede in het Regeerakkoord gekomen, omdat er naast inhoudelijke opgaven ook sprake is van financiële nood om hierin te investeren. In zaken zoals het vestigingsklimaat ligt het voor de hand dat de overheden daar in investeren. De mogelijkheden voor de Zeeuwse overheden zijn daarbij echter beperkt.

Het college van Gedeputeerde Staten van Zeeland

